

Go back to Henrik Juel ↵ <http://www.henrikjuel.dk>

Politiske dueller og tv-mediets indbyggede retorik

(februar 2017, under udarbejdelse)

Kennedy – Nixon 1960

I CNN's dokumentar fra 2016 *Race for the White House - John F. Kennedy vs. Richard Nixon* (S1E1)¹ fortælles det, at det nye tv-medies transmission af debatten mellem Kennedy og Nixon op til præsidentvalget i 1960 så ud til at få en afgørende indflydelse på publikums opfattelse af de to kandidater. Nixon så træt, bekymret og nærmest usund ud på tv-billederne, og det forklares i dokumentaren, at det var også det, han var, efter en anstrengende kampagnedag, hvor tilmed en gammel knæskade og var brudt op. Kennedy derimod virkede veloplagt, rolig og frisk, og det berettes, at han op til aftenens udsendelse netop havde slappet af og endda taget solbad.

Nu er der jo for en retorisk analyse ikke noget mærkeligt i at udseende, kropssprog osv. betyder noget for en talers ethos. Men det er bemærkelsesværdigt, når det i dokumentaren yderligere fortælles, at publikumsmålinger efter denne tv-debat havde Kennedy som vinder - hvorimod publikumsmålingerne på radiolytterne til den samme debat havde Nixon som vinder. I tekst-beskrivelsen af et sammendrag af duellen på YouTube hedder det ligefrem at "Television audiences thought Kennedy won the debate by a landslide, while radio audiences thought Nixon won it by a landslide"². Hvad tv viser, betyder altså noget, og kan markant ændre opfattelsen af det, som man i radioen kun kan høre.

¹ <http://www.dailymotion.com/video/x3wf7y4>

² <https://www.youtube.com/watch?v=QazmVHAO0os>

For en ordens skyld bør det lige indskydes, at der naturligvis kunne være tekniske forskelle i lyd kvaliteten mellem de to medier generelt (foruden mellem de enkelte radio- og tv-modtagere), hvilket kunne forklare forskellen i receptionen - fx. at Nixons stemme lød bedre på radio end på tv, men det er der dog ikke noget som tyder på her, det er blot en teoretisk mulighed. Det kunne i øvrigt have været interessant, om der på daværende tidspunkt også var blevet lavet publikumsmålinger på en læsning af rene tekst-udskrifter fra duellen. Hvem klarede sig så bedst ifølge læserne? Naturligvis kunne man godt i dag foretage en sådan læse-afprøvning - men med hvilket publikum eller med hvilken fokusgruppe? Det ville blive temmelig spekulativt, om det nu også kunne sige noget om amerikanske vælgeres læsning i 1960. Det ville i øvrigt også være mere interessant at opstille et forsøg, som kunne vise noget om vælgerreaktioner i dag i forhold til mediespecifikke virkemidler. Mine analyser i det følgende kan måske ses som et bidrag til at afklare grundlaget for en sådan kommunikations- og receptionsforståelse og nærmere afprøvninger.

Tv-mediet som formidler

Som nævnt er der ikke noget nyt eller overraskende i, at en talers udseende, mimik, gestikulation, kropsholdning og bevægelsesmønstre har betydning - det har det jo også uden mellemværendet af tv- eller filmmediet. For en tilstedeværende publikummer i salen (eller studiet, som det er ved Nixon-Kennedy duellen) vil det givetvis have betydning hvordan personerne ser ud og optræder - og er det så ikke bare det, som tv-mediet gengiver? Eller i hvert fald gengiver et "udsnit" af? Er det at se noget på tv ikke næsten som "at være der selv"? Er det ikke det, fjernsynet kan, nemlig at lade os se noget, som om det foregår nær ved, lige foran os i stuen, selv om det faktisk foregår eller engang foregik et fjernt sted? Er det ikke meget banalt, at tv-programmet her blot "gengiver virkeligheden"?

Nej, det er bestemt ikke (kun) banalt, men en række klichéer, som bygger på en udbredt misforståelse af de levende billeders mediemæssige eller kommunikative natur og retorik.

Fig. 1 Oversigtsbilledet i starten af debatten mellem Kennedy og Nixon fra 1960 - her fra <https://www.youtube.com/watch?v=gbrcRKqLSRw>

For nu at starte med begyndelses-billedet af tv-duellen mellem Kennedy og Nixon (fig. 1) så kan man allerede her lægge mærke til forskellen på de to kandidaters måde at sidde på. Kennedy til venstre ser forholdsvis rolig og afslappet ud, hvorimod Nixon til højre sidder i en noget akavet stilling. Som tv-seer kan man altså allerede her få det indtryk, at Nixon er nervøs og mindre "statsmandagtig" end Kennedy (selv om Nixon på dette tidspunkt faktisk måtte siges at have mest erfaring, bl.a. som vicepræsident).

Men svarer dette umiddelbare syn på tv-billedet så ikke netop til det syn og den opfattelse, som man vel også ville have, hvis man var til stede i salen som en del af publikum (eller tekniker-staben i studiet), og fx. placeret netop der, hvor kameraet er placeret? Både ja og nej: opfattelsen og fortolkningen af de to forskellige positurer (bevidst eller ej), ville måske

nok være ret ens. Men der er nogle forskelle: tv-billederne dengang og i gengivelsen her er i sort/hvid, og kvaliteten ikke specielt god. Var man tilstede i salen ved siden af kameraet, ville man jo nok se tingene noget skarpere og frem for alt i farver. Nixon er klædt i et gråligt jakkesæt, som får ham til at gå noget mere i et med den grå baggrund, hvorimod Kennedy og ordstyreren i midten er klædt i mørkt jakkesæt, som giver større kontrast. Det er ikke så afgørende for oplevelsen for en tilskuer i salen, men for oplevelsen via tv-skærmen er det ganske væsentligt. Det et-øjede kamera har bl.a. sværere ved at dybdeplacere en person eller genstand i rummet, end vi har med vores almindelige 2-øjede syn – et forhold som i klassisk Hollywood film og senere i mere veludviklet tv-teknik typisk søges opvejet med brug af et bevægeligt kamera: når et kamera fx bevæger sig sidelæns på skinner vil personers placering og kontrasten til baggrunden blive tydeligere. Nixon og hans kampagnestab var nok ikke på dette tv-teknisk tidlige tidspunkt begyndt at tænke i tv-egnede kulører - i dag er det en indlysende del af iscenesættelsen af politikeres medie-optræden.

Selv om forskellene i kropsholdning og i påklædning jo er tydelig nok både for en tilskuer i salen og for en tv-seer hjemme, så er tv-billederne ikke en simpel "gengivelse" eller "repræsentation" af virkeligheden eller af et "udsnit" af en sådan "virkelighed". Sjovt nok kan man lige i dette tilfælde faktisk argumentere for, at de sort/hvide billeder fra de lidt primitive, overvejende stationære kameraer øger forskellen mellem Kennedy og Nixon - for hvis man var til stede i salen ville man jo se mere skarpt, detaljeret og i farver, og Nixon ville ikke synes så grå og udflydende i forhold til Kennedy som på tv. Sat på spidsen kunne man hævde, at lige her gjorde tv på en måde forskellen mellem de to kandidaters fremtoning større, end den var "i virkeligheden".

Det er altså nødvendigt med en hel række forbehold (og måske mere end forbehold), hvis man skal kunne sige, at et tv-kamera gengiver det, som sker foran kameraet, og at transmissionen eller optagelsen viser det samme, som en tilskuer ville se ved at stå på samme tid og sted som kameraet. Dels kan kameraet jo være zoomet ind eller ud (på den tid skiftede tv-kameraerne typisk linser alt efter afstand/vidvinkel osv.), noget vi ikke lige kan gøre med vores almindelige tilskuersyn. Dels må man tænke på de forskellige former for fokus, hvor et øje og et kamera ikke gør helt det samme. Endelig må man huske

forskellen i format eller ramme: tv- og film-billeder er jo typisk rektangulære (4:3 for tidligt tv, 16:9 nu typisk for film og nyere tv). Og vores almindelige syn er jo ikke på samme måde "firkantet" eller rektangulært indrammet.

Det visuelle og det auditive

Men måske endnu væsentligere for forskellen på en tv-oplevelse og en "tilskuer-i-salen-oplevelse" er forholdet mellem det visuelle og det auditive. Stod man ved siden af kameraet, som optog oversigtsbilledet (fig. 1), er det ikke sikkert, man ville kunne høre særlig godt, hvad kandidaterne eller ordstyreren sagde. Lyden optages jo med en eller flere mikrofoner, og de er ikke placeret på kameraets plads, men helt tæt på den talende for at få den bedste lyd gengivelse. Tv-lyden vil altså typisk være tydeligere (og i hvert fald anderledes) end den lyd, man ville kunne opleve i salen - også selv om mikrofonlyden samtidig blev gengivet i højttalere i salen.

Mikrofonlyden er altså ikke bundet til kameraet, men styres volumen-mæssigt osv uafhængigt af kameraernes indstillinger og bevægelser. Så når produceren beslutter sig for at skifte til et andet kamera, som måske er inde i et nærbillede, så betyder det alt andet lige ikke, at lyden ændrer sig. Det er jo egentlig mærkeligt, for når vi nu tilsyneladende som tv-seer er kommet tættere på den talende, så burde lyden vel også være anderledes (højere og tættere på, med en anden rumklang osv)? Så her er der meget markant forskel på tv-oplevelsen og "i virkeligheden"-oplevelsen (oplevelsen i salen): går vi i salen helt hen tæt på en talende vil lyden forandre karakter. Det gør den ikke nødvendigvis på tv, og det ville også være u hensigtsmæssigt: tv-holdet forsøger naturligvis at gengive en så tydelig tale som muligt og undgår påfaldende spring i kvalitet og volumen. Vi har vænnet os til denne "optimering" og udjævning af lyden på tv-transmissioner, men det bør principielt ikke betragtes som "naturligt" eller som en simpel "gengivelse af virkeligheden". Det ville være en ukritisk og naiv forståelse – eller mangel på forståelse - af mediets indbyggede retoriske virkemidler. Det er ikke ligesom "at være der selv" - vi er nemlig via tv til stede ét

sted med vores øjne (via det aktive kameras linse) og et andet sted med vores ører (via den aktive mikrofon og dennes karakteristik³).

Ligesom vi kan skifte synsvinkel fra kamera til kamera, så kan vi faktisk også skifte lytte-sted fra mikrofon til mikrofon - men det er typisk ikke noget vi som almindelige tv-publikummer lægger mærke til. Påfaldende bliver det først, når der sker fejl: forkert volumen, skift til ikke-tændt mikrofon, rundhyl osv. på samme måde som ved forkert kameraskift (produceren skifter til kamera ude af fokus eller uden relevant motiv) eller forkert kamera-henvendelse (når ordstyreren tager fejl).

For en ordens skyld skal lige nævnes, at et tv-program eller en film sagtens kan arbejde dynamisk og udtryksfuldt med lyd-kvaliteten og fx. sørge for at nærbilleder matches med tæt-på lyd. Lyd optaget med kort mikrofonafstand har en anden kvalitet og klang end lyd optaget med lang mikrofonafstand - og det er vel at mærke ikke kun et spørgsmål om volumen. Men i transmission af politiske tv-debatter arbejdes der typisk med et ret fikseret (og som oftest upåfaldende eller "transparent") lyd-univers.

Men den ansvarlige for lydarbejdet til en tv-transmitteret politisk debat har altså en række virkemidler til rådighed, som ville kunne ændre på oplevelsen af debatten. Lad os antage som tankeeksperiment, at en lydtekniker skrupelløst ville fremme en kandidat og modarbejde en anden kandidat. Det kunne ske ved fx at skrue lidt op eller ned for publikumsapplaus, alt efter hvem der lige havde talt, ved at forvrænge eller udtynde den enes stemme eller ved at give den andens mere fylde, klang og eventuelt bas, hvis det syntes passende. Via mixer og equalizer er der talrige muligheder, ikke mindst i en post-produktion. Ligeledes kunne der allerede i en live-situation arbejdes med mikrofonafstanden (samtidig med kontra-justering på volumen): alt andet lige betyder en kort mikrofonafstand at en stemme lyder mere intim (som når nogen taler tættere på vores øre) og en større mikrofonafstand lyder mere fjern og der kommer flere rumlyde og eventuelt ekko med.

³ Karakteristik: mikrofoner har forskellig karakteristik og kan have indstillingsmuligheder indbygget, som påvirker lyden allerede før lydmixer i produktion eller post-produktion.

Vi er som publikummer til moderne film og tv-programmer meget vant til en professionel lyd kvalitet og bemærker sjældent hvilket håndværk og formgivende arbejde indgår i lydformidlingen. Men mulighederne for manipulation og påvirkning via lydets kvalitet er imidlertid meget omfattende, det er muligt at ændre på stemningen i en "scene" og måske helt grundlæggende på (opfattelsen af) en talende persons karakter (ethos, ville man sige som retoriker) via et diskret, men betydningsladet lydarbejde.

Som at være der selv?

Tilbage i 1960 var det jo ganske nyt og spændende, at man sådan via fjernsynet kunne komme til at overvære en vigtig politisk debat uden selv at skulle flytte sig hjemmefra. Men igen: den i og for sig fristende formulering, at det via tv (eller andre medier) er "som at være der selv" er alligevel forførende farlig, og ikke kun pga. at kameraet har en lidt anden slags "øjne" eller mikrofonerne en lidt anden slags "ører". Det er ikke kun et gradsspørgsmål om teknisk kvalitet eller digital båndbredde. For tv-mediet mangler jo stadig helt fundamentalt (som film og video og selv det nyeste digitale medier generelt) at formidle direkte til nogle af en tilskuers normale sanser: fx lugtesansen og følesansen. Vi kan muligvis få indtryk af en vis mængde tobaksrøg (og dermed lugt) i et rum eller få indtryk af, at der er varmt (fx ved at se Nixon svede i et nærbillede), men det er ikke et direkte sanseindtryk via vores egen næse eller hud – heller ikke selv om det måske næsten kan føles sådan, når man er meget optaget eller opslugt af en udsendelse (for såkaldte "synæstetikere" skulle dette være særlig udtalt).

Der er altså en vis fysiologisk og principiel forskel i oplevelsen af debatten, alt efter om vi oplever via egen tilstedeværelse med alle kroppens sanser og hele bevægeapparat i salen, eller om vi oplever via skærm og højtalere – og altså i første omgang helt fysiologisk kun med øjne og ører - hjemme i stuen. Ofte vil man måske derfor sige med førnævnte kliché, at tv således kun giver os et "udsnit af virkeligheden" og dermed videre ræsonnere, at så giver tv os altså "mindre af virkeligheden" (eller mindre/færre oplevelser) og at dette ufuldstændige "skyggebillede" så at sige er mediets reelle og noget afsvækkede natur. En sådan udlægning passer jo i dette tilfælde meget godt med den ret farveløse, grovkornede

og "flade" synsoplevelse, og med lyden, som her i denne tidlige optagelse også er noget flad og belastet af teknisk (knasende) støj.

Tv er også "mere end virkeligheden".

Men der er en anden side til tv-mediets natur, som også kommer frem, når man analyserer videre på dette program. Tv-mediet giver ikke kun "mindre", det giver også på flere måder "mere", end man ville få ud af at være til stede i salen. Tv giver ikke kun et "udsnit" af virkeligheden, Tv giver også "flere lag" eller "flere vinkler" af virkeligheden – eller måske ligefrem "flere virkeligheder".

Produceren kan nemlig skifte kamera, og hvert enkelt kamera kan skifte linse, fokus og endda bevæge sig på hjul eller via ophæng og både foretage panorering, tilt og travel (travel: sideværts bevægelse, fx på skinner). Der er ikke så mange synlige kamerabevægelser i dette program, men der er en række tydelige skift (hårde klip) mellem forskellige indstillinger (total, halvnær og nær) og mellem positioner til højre og til venstre og midt for debattørernes scenerum. I et par indstillinger er et kamera trukket så langt tilbage, at man også kan se to eller alle fire udspørgende journalister.

Billedmæssigt hopper tv-transmissionen altså frem og tilbage mellem forskellige synsvinkler eller ståsteder, og det med en øjeblikkelighed, som ville være fysisk umulig for en tilskuer i salen. Som tv-seer bestemmer vi ikke selv, hvorfra vi vil se, eller hvem vi vil se på, men vi bliver ført rundt af producer og fotografer. For det meste lægger vi ikke mærke til, hvor styret vores blik på denne måde bliver, for som oftest følger et tv-program (og det gælder i høj grad også for sådanne tidlige produktioner) de almindelige konventioner om, at vi mest ser den aktuelt talende, og kun lejlighedsvis får reaktionsskud fra den lyttende part. Her er nogle helt almindelige filmkonventioner på spil, velkendt fra klassisk Hollywood filmstil, men i og for sig også nogle opmærksomheds-konventioner fra almindelige hverdagsoplevelser: fx ved et spisebord i familien eller til et gruppemøde på universitetet ser vi typisk mest på den som har ordet, og kun af og til på de lyttende, evt. for at se en reaktion på noget markant.

Fig. 2-3 Nærbilleder af Kennedy og Nixon, mens de lytter til modparten, her begge med hvad der kan se ud som en passende statsmandagtig ethos-fremtoning. Still-billederne her snyder dog noget, for mens Kennedy forholder sig roligt, så flytter Nixon sig i flere sekvenser meget uroligt, har flakkende øjne osv.

<https://www.youtube.com/watch?v=gbrcRKqLSRw>

I debatten her fra 1960 mellem Kennedy og Nixon er der, så vidt jeg kan se, ikke en markant forskel på, hvor fornuftige eller overbevisende de ser ud eller lyder, mens de taler (jeg forholder mig her så vidt muligt ikke til deres ræsonnementer eller politik, men til deres fremtoning, som jeg oplever den). Ganske vist kan man sige, at nærbillederne måske ikke er så gunstige for Nixon, fordi han ikke ser helt så sund, veloplagt eller bare "pæn" ud som Kennedy (og ja, det er kan selvfølgelig diskuteres, smag og behag osv), og et par steder ser Nixon også noget glinsende og svedig ud, måske ubarberet eller bare grumset i huden. Men det er i lytte-billederne at forskellene træder tydeligst frem (med "lytter-billeder" mener jeg de indklippede "reaktionsskud" fra den ikke-talende, mens den anden har et længere indlæg).

Her holder/vises Kennedy gennemgående med en mine, som udstråler alvor, opmærksomhed, ro og engagement. Nixon derimod ses flere gange med en urolig, nervøs, nærmest lidt distræt eller træt mine, og helt bogstaveligt bider han sig i hvert fald på et tidspunkt i læben og vender sig bort fra debatten (ser væk fra Kennedy og ordstyreren). Med retorikkens begreber kan man sige, at de indklippede reaktionsskud kommer til at svække Nixons ethos i forhold til Kennedy. Det er med Aristoteles' tredeling

ikke den del af ethos, som drejer sig om faglig dygtighed (*techne*), for den udviser de begge når de taler, eller om at vise velvilje over for publikum (*eunoia*), men selve den personlige karakter eller dyd (*areté*). Det er her de indklippede billeder viser Nixon som svagere.

Den filmiske dynamik

Isolerer man et still-billede kan den slags detaljer blive meget tydelige, men det skal retfærdigvis siges, at still-billeder også kan fordreje oplevelsen af et program, som jo ellers normalt fungerer via levende billeder. Hvis man vælger et billede, hvor personen tilfældigvis er ved at blinke (sådan som vi jo alle sammen gør, og også Kennedy gjorde) så kan det nemt virke mindre flatterende. Og på det ene stilbillede her ovenfor virker Nixon jo også rolig og fattet, men set i sammenhængen (via tvs levende billeder) fremstår han tydeligt urolig og nervøs eller ubehageligt til mode.

Still-billeder er altså ikke endegyldige sandhedsvidner med hensyn til hvordan levende billeder opleves. For selv om film eller video rent teknisk kan siges at bestå af en række enkeltbilleder, som vises hurtigt (24, 25 eller 50 pr sekund), så er det ikke enkeltbilleder, vi normalt oplever, men noget filmisk. De levende billeder skal netop opleves i deres dynamiske sammenhæng, hvor der jo også er lyd på, hvis man skal kunne sige noget om, hvad de fremviser. Den lille sekvens, hvor Nixon bl.a bider sig i læben og nærmest vender sig bort fra scenen, fremviser således for en samlet fortolkning en debattør, som føler sig noget trængt og ubehageligt til mode – også selv om man måske kunne trække en enkelt frame ud, hvor han så cool og autoritativ ud.

Fig 4. og 5. Her har kameraet/produceren fanget Nixon i en lytterposition (eller et "reaktionsskud" om man vil), hvor han ser væk fra Kennedy og ordstyreren og altså synes at vende sig bort fra debatten, samtidig med at han bider sig nervøst/anstrengt i læben og flytter uroligt på sig. <https://www.youtube.com/watch?v=gbrcRKqLSRw>

De indklippede reaktionsbilleder og deltagernes forskellige lyttende (eller nervøse) attituder er naturligvis ikke noget, man kunne høre i radioreportagen. Men det er heller ikke nødvendigvis noget man ville have lagt mærke til, hvis man selv havde været til stede i salen og måske ikke havde kigget på Nixon i netop disse øjeblikke. Så tv-mediet har magt til at fremhæve visse træk, som måske ellers ikke ville blive bemærkede. Tv kan vise os "mere", end vi ellers ville have set (er det så "mere end virkeligheden"?). Og det hører med, at tv-mediet også har magt til at skjule visse træk – fx kunne det jo være, at Kennedy også havde øjeblikke med nervøse trækninger, men at de bare ikke blev "fanget" af kameraerne eller produceren.

Fig. 6 og 7. Her er et eksempel på en lidt mere heldig eller kamerabevist optræden, som også understøttes af produceren: Nixon får et kritisk spørgsmål fra en journalist som sidder skråt foran ham, men vender sig i svaret straks energisk mod kameraet lige foran ham, som viser et frontalt nærbillede.

Det er naturligvis almindelig kendt, at medierne kan vælge at fremhæve eller skjule visse træk eller sider af en politikers personlighed osv – fx er det jo nu kendt at Kennedy faktisk havde mange ryg-smerter, men at dette blev forsøgt holdt skjult eller neddæmpet af hans stab både under og efter valgkampen. Men det er ikke så tit denne mediemæssige magt til at skjule eller fremhæve også reflekteres på mikro-niveauet for et enkelt programs konkrete klipning eller brug af kameravinkler.

En analyse af dette meget tidlige, og på mange måder historisk tv-debatprogram, kan altså vise os rigtig meget om, hvordan tv-film-video mediet sammenlignet med radioen - og også sammenlignet med en ikke-mediebåren overværelse af en debat - har nogle ekstra lag af retoriske eller kommunikative virkemidler, som kan få afgørende indflydelse på, hvordan debatten og deltagerne bliver opfattet.

Fig. 8. Totalindstillingen, hvor ordstyreren spørger ud i rummet om, hvor meget tid der er til resuméet. Stolene ved siden af ham er tomme, fordi begge kandidater her står op uden for billedet. Ligesom ved indledningsbilledet kan det bemærkes, at kameraet her ikke er i vater. Det ville dog nok være en overfortolkning at tillægge det betydning, at ordstyreren synes at hælde mest til Kennedys side.

Hen mod slutningen af dette program (tidskode 51:13-29) kommer en – set med nutidens øjne – måske lidt overraskende og nærmest meta-kommunikativ afbrydelse, idet ordstyreren set i en totalindstilling pludselig spørger ud i rummet, om han må få ”the summation time, please”. Og lidt efter svarer en mandestemme, off-screen og med meget rumklang, (formodentlig produceren), at der er plads til 3 minutter og 20 sekunders resumé. Jeg finder denne ”regi-bemærkning”, eller hvad vi nu skal kalde det, ret charmerende og tidstypisk (i dag ville ordstyreren nok have fået besked via en øresnegl eller en elektronisk skærm), men samtidig er det også en slags reportage-markør og selv-understregning af programmets karakter af at være ”live” broadcast, hvor indholdet opstår i delvist uforudsigeligt samspil med deltagerne.

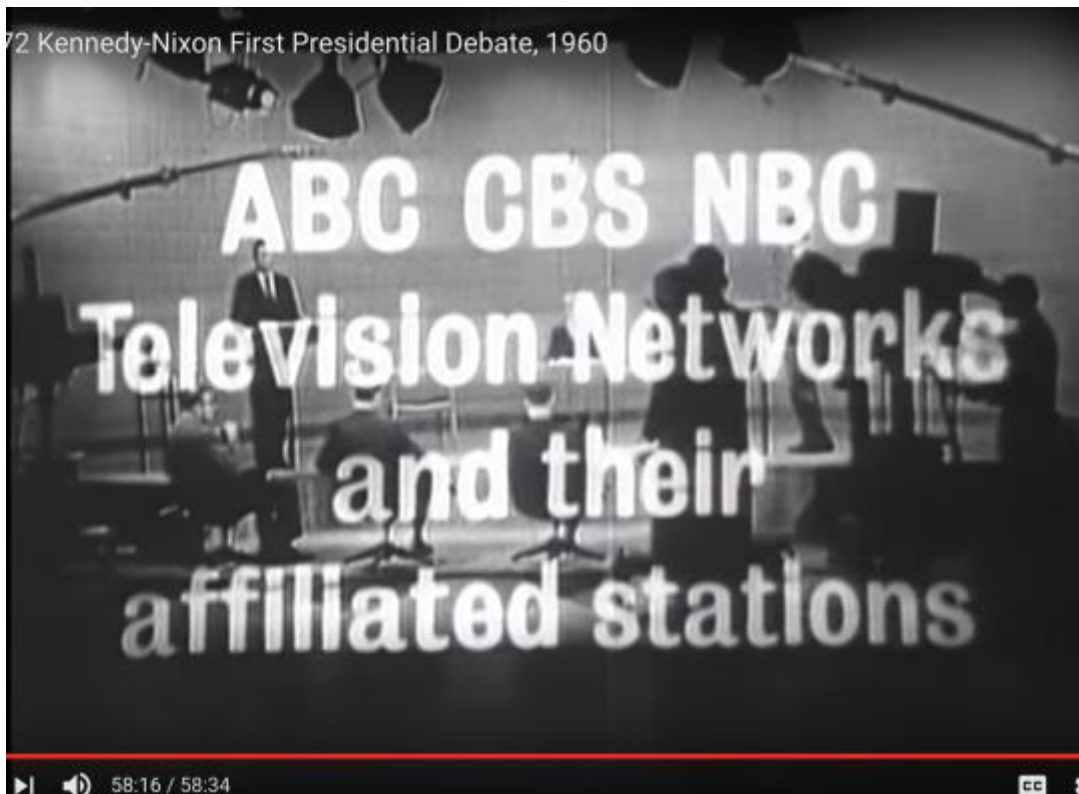

Fig. 9. Slutbilledet, hvor kameraet bevæger sig baglæns og viser mere af studiet, apparatur og teknikere. Kamerabevægelsen her til slut mimer, at vi som publikum fjerner os fra den scene, vi lige har overværet. Det forstås kropsfænomenologisk intuitivt, men beror og bidrager også til en film- og tv-konvention om gængse måder at afslutte scener eller programmer på ("og nu til noget andet").

Til allersidst i programmet kommer der faktisk en ret lang kamerabevægelse (kamerabevægelser som pan, tilt og travel er virkemidler, som ellers ikke benyttes meget i dette program), idet et kamera bevæger sig (lidt usikkert) baglæns længere og længere bort fra scenen. Programmets slutbillede rummer overlay tekstoplysning om de samvirkende networks, men ender også på en indstilling, som viser noget mere af studieopbygningen, fx de kraftige lamper i loftet og flere kameraer og teknikere. Et sådant studie-overblik benyttes stadig i mange programmer som en slags afslutnings-markør eller afrunding. Man kan sige af kameraet (og produceren) altså mimer, at vi nu bevæger os væk fra den scene, vi lige har kigget på. Vi er ved at gå videre til noget andet. Samtidig er det naturligvis også en slags afrunding, som vender tilbage til begyndelsens

oversigtsbillede (men så trækker sig længere væk nu ved slutningen), en dramaturgisk figur som også er velkendt fra almindelig retorik. Men jeg nævner denne afsluttende kamerabevægelse fordi den er endnu et eksempel på et visuelt "retorisk" virkemiddel, som overses hvis man tænker tv som blot en "afspejling af virkeligheden". Snarere må man jo sige, at tv-mediet her i høj grad er med til at forme begivenheden, den historiske politiske duel.

Bush – Clinton 1992

I 1992 var tv-duellerne mellem de amerikanske præsidentkandidater blevet en traditionsrig og vigtig del af kampen om Det Hvide Hus. Alle var nu klar over udsendelsernes betydning, og kampagne-medarbejderne gjorde sig store anstrengelser for at få deres kandidat til at klare sig godt.

Teknisk var der i 1992 kommet en noget bedre kvalitet både billed- og lydmæssigt. Billederne var nu i farver, og der var flere (men relativt upåfaldende) kamerabevægelser og en lidt livligere klipning. I den anden tv-debat i 1992 prøvede man at forny og levendegøre debatterne endnu mere, nemlig ved at invitere udvalgte vælgere med ind i salen, ikke blot som publikum, men også med mulighed for at stille spørgsmål. Debatten forløb over halvanden time og med tre kandidater, nemlig siddende præsident George Bush (senior), demokraternes Bill Clinton og den uafhængige Ross Perot.

I Bill Clintons lejr var man meget tilfredse med at have fået et levende publikum med ind i tv-optagelsen, for det virkede som om Bill Clinton havde en særlig evne til at tale direkte og nærmest personligt med de fremmødte til vælgermøderne, selv når der var et massivt antal til stede. Han virkede afslappet og venligt nærværende, hvorimod Bush kunne virke noget stiv.

I et CNN-program fra 2016 fortælles det, at Clintons stab endda forud for debatten undersøgte salens indretning og de høje taburetter, som kandidaterne skulle sidde på, og derefter øvede, hvordan Clinton skulle sidde klar til at gå frem mod publikum. Tilmed betror en tidligere medarbejder⁴, at de gik så vidt som til at stjæle de oprindelige taburetter og bytte dem ud med de taburetter, som de havde brugt under træningen – på den måde ville Clinton være sikret en velkendt understøttelse.

I samme program udtaler Paul Beluga, senior strateg i Clinton kampagnen, sig meget klart om, hvordan de gik efter at få skabt nogle små, vellykkede tv-øjeblikke for deres egen kandidat. Det drejede sig ikke så meget om hele debatten eller argumentationen, men om at vise sig heldigt eller vindende frem i mindre, overskuelige situationer: *The key is: dominate the moment – that can then be put on the morning shows, the evening news, recycled – nowadays it would be "going viral"*⁵. Så allerede i 1992 blev der tydeligvis tænkt i "sound-bites" og "video-bites" som effektive "tv-retoriske" virkemidler.

Og der kommer faktisk et par gode øjeblikke for Clinton-lejren i løbet af udsendelsen, ikke kun fordi Clinton virkede mest sympatisk og i hopla (det er jo lidt en smagssag), men fordi Bush angiveligt dummede sig et par gange . I CNN programmet, som jo er lavet 25 år senere, fortæller Clintons kampagnefolk, at de ligefrem jublede, da Bush kommer til at kigge på sit ur et godt stykke inde i debatten. Dermed kommer det nemlig til at virke, som om han følte sig ubehageligt til mode, som om han ønskede udsendelsen snart var overstået, eller måske tilmed kedede sig eller tog afstand fra den publikums- og vælger-nære form.

⁴ Race for the White House, Bill Clinton Vs George H. W. Bush

CNN nr. 6, April 10, 2016 (30:45) https://www.youtube.com/watch?v=_1pJpEaSgzE

Fig. 1 og 2: I hvert fald to gange under debatten kiggede Bush på sit ur, hvilket tolkes som et uheldigt signal. På fig 1 her er det fanget på et oversigtsbillede mens ordstyreren (i rødt) lægger op til et spørgsmål fra salen. På fig 2 er Ros Perot i færd med at tale, men kameraet sørger for at holde Bush med inde i baggrunden.

<https://www.youtube.com/watch?v=m6sUGKAm2YQ&t=3826s>

Det samlede udtryk fra en tv-debat, som man måske kunne kalde for "tv-retorikken", handler således ikke kun om, hvad man siger, mens man er på, men også om, hvad man gør, når man tror, man ikke er på, men alligevel bliver fanget af et kamera og af produceren. Både fotografens og producerens indsats er her væsentlig for, hvad der formidles videre, det er ikke kun deltagerne på scenen, som bestemmer.

Fig. 3 og 4: Bush kommer til at fremstå meget irriteret, da en kvinde insisterer på det personlige i spørgsmålet om hvordan han selv, "personally", er blevet påvirket af krisen.

Et mindre vellykket tv-øjeblik for Bush kommer, da alle tre kandidater bliver spurgt af en kvindelig publikummer, hvordan den økonomiske krise har påvirket dem personligt, og hvis de ikke er blevet personligt påvirket, hvordan de så sige, de kan hjælpe "the common people"? Kvinden (hjulpes af ordstyreren) insisterer på den personlige vinkel, da Bush begynder at snakke lidt mere i generelle vendinger om det bekymrende ved krisen. De følgende kameraskud af Bush synes at vise, at han efterhånden bliver irriteret, ja nærmest ønsker at distancere sig fra den spørgende, og han lyder også lidt snurrende i stemmen.

Fig. 5 og 6: Bush vender sig bort fra den ihærdigt spørgende kvinde og begynder på en lidt anden historie, som ikke virker helt relevant. I baggrunden ses Clinton, som holder en seriøs maske.

Bush forsøger endda at gå lidt i rette med spørgeren og spørgsmålets klarhed: "Help me with the question?". Tilskueren holder fast i det personlige, hun kender berørte mennesker og har selv problemer. Efter at Bush så først har forsikret, at han skam også i det Hvide Hus snakker med mange, som er påvirkede af krisen, skifter han spor og begynder på en lidt anden historie, samtidig med at han drejer sig væk fra den spørgende kvinde: han fortæller, at han har været på besøg i en kirke, en "black church", fremhæver han, lige uden for Washington D.C., hvor han havde læst i deres nyhedsbrev om problemer med "teenage pregnancy, difficulties families have to make ends meet...". Bush's tanke med denne historie er sikkert, at han vil give indtryk af, hvordan han også færdes blandt "common people" og således ved, hvad det vil sige at være økonomisk trængt. Det er

også ganske pænt i tråd med Bush's konservativt religiøse image, at han fortæller om et kirkebesøg.

Hvad der imidlertid er lidt påfaldende her er, at han omhyggeligt specificerer at det er en "black church". Det turde vel være mindre relevant. Men en tolkning ud fra sammenhængen kunne være, at denne "farvesætning" falder Bush ind, fordi han ser eller er påvirket af, at den ihærdigt spørgende kvinde også er "black". En sådan mekanisme kunne naturligvis også være virksom i et radiostudie, der er ingen grund til at tro at radioen i sig selv udviskede eller demokratiserede i forhold til race, køn eller for den sags skyld påklædningsstil, men der er al mulig grund til at være opmærksom på de visuelle retoriske muligheder i tv-mediet.

Fig. 7 og 8: Clinton går helt bogstaveligt den spørgende blandt publikum i møde og sørger for at komme i en slags personlig dialog med hende først, før han svarer mere generelt.

Da det bliver Bill Clintons tur går han meget afslappet fremad mod tilskuerne (fulgt af en blød kamerabevægelse) og indleder en sympatiserende, personlig dialog med den spørgende ("Tell me how it affected you again?...You know people who lost their jobs...?"). Kameravinklerne skifter så vi får flere skud af Clinton sammen med publikum, og publikum sammen med Clinton, herunder også den udspørgende kvinde, som endda ses nikke anerkendende undervejs. Går man efter hvad Clinton faktisk siger, så svarer

heller ikke han direkte på spørgsmålet om, hvordan han personligt et blevet (økonomisk) påvirket af krisen, men hans kropssprog og hele henvendelsesstil er ganske anderledes imødekommende end Bush's var lige før.

Fig. 9 og 10: Kamerafolkene og produceren viser os fra flere forskellige vinkler, hvor tæt Clinton er på den spørgende tilskuer, og vi ser hende også nikke anerkendende mens Clinton er i gang med at svare – eller i hvert fald er i gang med at tale. Kameravinklerne skifter i denne udsendelse så meget, at den ellers så konventionelle 180 graders regel overtrædes, hvilket kan tolkes som et mere eller mindre bevidst forsøg på at ophæve skellet (kendt fra traditionelt teater) mellem politikerne på scenen og publikum i salen.

Med retorikkens begreber kan man sige, at der her ikke er nævneværdig forskel på de to kandidaters logos-appel, men derimod stor forskel på deres ethos-appel. Og følger vi videre Aristoteles' underinddeling af ethos i de tre aspekter klogskab, dyd og velvilje (*fronesis*, *areté* og *eunoia*) så kan de yderligere præciseres, at forskellen ikke ligger i de to første, men i velvilje-aspektet: Clinton demonstrerer større lydhørhed, imødekommenhed, kontakt med og velvilje over for den spørgende og via dette også med resten af publikum og seerne.

Fig. 11 og 12: På nærbilledet her er Bush ikke ved at sige noget, men han fanges af kameraet mens han sidder og lytter med åben mund til Clintons velmurte retorik. Senere sørger et andet kamera omhyggeligt for at holde Bush (stadig med et ret fjoget udtryk) med inde i billedet i baggrunden, mens Clinton taler i forgrunden.

Da Clinton fortsætter og taler i lidt mere generelle vendinger om krisen, og hvad han gerne vil gøre for at imødegå den, klippes der ikke mere tilbage til den spørgende kvinde. Til gengæld klippes på et tidspunkt til et lytterbillede (reaktionsskud) af Bush, som man har anet i baggrunden bag Clinton. I nærbilledet ses Bush sidde med et i min fortolkning noget fjoget og nærmest opgivende udtryk, som om han ved at lytte til Clinton tænker noget i stil med: "Ej, ham kan jeg slet ikke hamle op med".

Jeg har vist scenen for flere hold studerende i forbindelse med min workshop undervisning i Speech, og hver gang afstedkommer indklippet med Bush en del spontan moro og bemærkninger. Der er tydeligvis her tale om et af de "dominate the moment" eller gyldne tv-øjeblikke, som Clintons kampagnefolk tragtede efter at opnå. Nogle kan i dag næsten synes, at det er lidt synd for Bush og ondskabsfuldt at vise ham på den måde slået ("beaten" og "flabbergasted" har jeg hørt fra studerende). Muligvis er reaktionen hos en gruppe internationale studerende her mange år efter præget af, hvad de ellers ved eller forbinder med det to personer, fx er det nu en udbredt opfattelse, at Clinton havde en stærk retorisk karisma, som var svær at hamle op med, og således er denne "målgruppeafprøvning" ikke helt den samme eller retvisende for, hvordan samtidens amerikanske tv-seere har opfattet scenen. Men ikke desto mindre illustrerer det

mulighederne for at forstærke eller fremhæve særlige sider af kandidaternes personlighed via valg af kamera og klip.